

Marzanna Farnicka*
Astina Koch**

PRAKTYKI STUDENCKIE
JAKO PIERWSZY KROK ROZWOJU ZAWODOWEGO –
REFLEKSJE NAD DOŚWIADCZENIAMI MŁODYCH PEDAGOGÓW
STUDENT INTERNSHIPS AS THE FIRST STEP INTO PROFESSIONALISATION –
A REFLECTION BASED ON THE EXPERIENCES OF YOUNG PEDAGOGUES

ABSTRACT: The article deals with the problem of the importance and effectiveness of student internships from perspective of students. Teaching practice is one of the most important elements of pedagogy. The pentabase model was adopted as the method of analysis, which allows the presentation of selected problems in terms of time, space, commitment and information. These categories were considered possible to use in the process of preparing and evaluating student internships. Based on the student placement journal, significant problem areas were identified using the compliance method of competent judges. The results of the analyses of student experiences indicate discrepancies between expectations and experience gained during internships in terms of their organisation, commitment and information. The revealed areas of conflict allow for reflection and specific actions to be taken among internship organisers and mentors, they also instigate reflections on the professionalisation of the first professional experience.

KEYWORDS: evaluation, conflict, student internships, pentabase, professionalisation.

ABSTRAKT: Artykuł dotyczy ważnego elementu edukacji studentów pedagogiki, jakim jest praktyka. Autorki prezentują refleksje powstałe z doświadczeń studentów w momencie zderzenia się pełnych entuzjazmu adeptów pedagogiki, posiadających wiedzę teoretyczną z praktyką podczas praktyk studenckich. W artykule podjęto problem znaczenia i efektywności praktyk studenckich z perspektywy studentów. Jako metodę analizy przyjęto model pentabazy, który umożliwia prezentację wybranych problemów w aspekcie czasu, przestrzeni, zaangażowania i informacji. Kategorie te uznano za możliwe do wykorzystania w procesie przygotowywania i ewaluowania praktyk studenckich. Na podstawie dziennika praktyk studenckich metodą zgodności sędziów kompetentnych wskazano istotne obszary problemowe. Rezultaty analiz doświadczeń studenckich wskazują na rozbieżności między oczekiwaniami a zdobywanym w czasie praktyk doświadczeniem w zakresie ich organizacji oraz zaangażowania i informacji. Ujawnione obszary konfliktu umożliwiają podjęcie refleksji oraz konkretnych działań wśród organizatorów i opiekunów praktyk w zakresie twórczego przepracowania tego dysonansu i wzbudzenie refleksji nad profesjonalizacją pierwszych doświadczeń zawodowych.

SŁOWA KLUCZOWE: ewaluacja, konflikt, praktyki studenckie, pentabaza, rozwój zawodowy.

* **Marzanna Farnicka**, dr – Uniwersytet Zielonogórski, Instytut Psychologii; e-mail: m.farnicka@wpps.uz.zgora.pl; ORCID <https://orcid.org/0000-0002-4274-1646>.

** **Astina Koch**, mgr – studentka studiów doktoranckich na Uniwersytecie Zielonogórskim, Wydział Nauk Społecznych; e-mail: astinakoch@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8211-3014>.

Profesjonalizacja dotyczy problemu rozwoju zawodowego, w którym proces uczenia się staje się koniecznością w perspektywie całego życia. Takie rozumienie pracy i rozwoju zawodowego wskazuje, iż przejście odpowiedzialności za proces własnej profesjonalizacji na każdym jego etapie jest niezbędne. Dotyczy to też etapu pierwszego, jakim jest praktyka studencka. W tym okresie przygotowawczym odpowiedzialność jest jednak współdzielona między instytucje edukacyjne (uczelnia, szkoła) a studenta. W etapach kolejnych odpowiedzialność ta leży głównie po stronie pracownika/specjalisty i wspierana jest oddziaływaniami miejsca pracy.

W przypadku pedagogów bazowe wymagania stawiane nauczycielom, a dotyczące ich rozwoju zawodowego zawarte są w Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 sierpnia 2017 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli (MEN 2017). Dotyczą one stopni naukowych, w zależności od specjalności, kwalifikacji czy przygotowania pedagogicznego (praktyka pedagogiczna), wymaganych względem określonych stanowisk pracy. W nowszych opracowaniach Katarzyna Klimkiewicz (2015, s. 93-101) podkreśla ważność praktyk i określa je jako metodę nauczania ukierunkowaną na doskonalenie kompetencji absolwentów studiów wyższych, która umożliwia powiązanie zagadnień teoretycznych z problemami życia zawodowego, pozwala nabyć doświadczenie i przygotowuje studenta do wejścia na rynek pracy. O kształtowaniu u studentów umiejętności praktycznych do wykonywania pracy zawodowej pisali także Piotr Zaborny (1986, s. 57), Małgorzata Mnich (2014, s. 96-104) oraz Maria Jakowicka (1974, s. 88). Należy wskazać, że ten etap rozwoju zawodowego jest na tyle ważny, że zgodnie z ustawą nie można nawiązać stosunku pracy z osobą, która nie odbyła praktyki pedagogicznej (Dz.U. 1982).

Praktyki studenckie podlegają ogólnym uregulowaniom zawartym w Ustawie (Dz.U. 2012, poz. 572). Ponadto regulamin dotyczący jej odbywania określa każda uczelnia wyższa, która wysyła praktykantów (np. UZ 2017). Zgodnie z tymi dokumentami praktyka pedagogiczna powinna się odbywać w placówce powiązanej zakresem oddziaływań z kierunkiem podjętych przez praktykanta studiów. Czas trwania praktyki to 30 godzin poświęconych tzw. projektowaniu edukacyjnemu, czyli kształtowaniu umiejętności w sposób interdyscyplinarny, których istotą jest samodzielne realizowanie przez praktykanta zadań oraz 120 godzin związanych z kształtowaniem kompetencji dydaktycznych (w sumie jest to 150 godzin). Wymogiem uzyskania zaliczenia praktyk jest nie tylko samo ich odbycie, ale także sporządzenie dziennika, który jest formą dokumentującą aktywność studenta.

Praktyka studencka swoim zakresem obejmuje teoretyczne i praktyczne zadania, które student zobowiązany jest wykonać w celu jej zaliczenia. Do zadań tych należą trzy bloki związane z: poznaniem podstaw funkcjonowania placówki edukacyjnej (w zakresie jej prawnych umocowań oraz funkcjonujących w niej zasad i regulaminów

wewnętrznych), podjęciem prób praktycznego działania związanego z planowaniem i realizacją procesu dydaktycznego (rozpoznawanie potrzeb, przygotowanie adekwatnych narzędzi i metod) oraz przejawianiem właściwej postawy wobec obowiązków wynikających z roli praktykanta i pedagoga (Hruzd i Minczanowska 2012, s. 121; Krzyżyk, Niesporek-Szamburska i in. 2014, s. 96-104; RRM z dnia 19.12.1960, ustęp 2). Zgodnie z rozporządzeniem celem praktyk studenckich jest konfrontacja wiedzy teoretycznej i dotychczasowych doświadczeń zdobytych w czasie zajęć dydaktycznych z praktyczną aktywnością wychowawczą, profilaktyczną lub resocjalizacyjną prowadzoną w wybranych placówkach, a ich efektem ma być przede wszystkim: doskonalenie umiejętności planowania, prowadzenia i dokumentowania zajęć; nabywanie umiejętności analizy pracy pedagoga i wychowanków w danym obszarze (np. resocjalizacji); nabywanie umiejętności analizowania własnej pracy i jej efektów oraz nabywanie umiejętności oceny pracy wychowanków (RRM z dnia 19.12.1960, ustęp 2; UZ 2017).

W tym momencie należy zauważyć, że pomimo wielu badań nad rozwojem specjalistów nauczycieli w szkole nie ma wielu opracowań na temat organizacji praktyk studenckich pod kątem funkcjonowania specjalistów takich jak psycholog czy pedagog szkolny zarówno po roku 1998, jak również po 2017 roku, w których to latach wprowadzono strukturalne reformy systemu oświaty. Sytuacja pewnego niedookreślenia zadań wskazanych wyżej specjalistów powoduje, że zarówno pedagog, jak i na przykład psycholog szkolny funkcjonują jednocześnie na różnych wymiarach organizacyjnych – jako specjalista do pracy z uczniem i rodzicem, jako specjalista wspierający i wspomagający pracę nauczyciela przedmiotowego oraz jako osoba monitorująca wszelkie sprawy związane z zabezpieczeniem socjalnym i prawnym ucznia/wychowanka (Jurkowski 2000, s. 37-47). Trudno wskazać jeden zakres praktyki zawodowej. Zatem ten obszar jawi się jako ciekawy do refleksji oraz eksploracji badawczej. Ponadto należy dodać, że aktualną sytuację praktykantów komplikuje Ustawa o ochronie danych osobowych z dnia 10 maja 2018 roku (RODO 2018), gdyż na bazie jej wytycznych powstały Regulaminy szkolne, które czasem zabraniają osobom bez statusu pracownika szkoły na wykonywanie lub asystowanie przy pewnych zadaniach.

Cel badań

Celem przeprowadzonych badań było poznanie kluczowych obszarów trudności w czasie odbywanych praktyk. Zdiagnozowane trudności mogą być podstawą do wprowadzania modyfikacji mających na celu podnoszenie jakości i efektywności praktyk w taki sposób, aby były one ważnym doświadczeniem w rozwoju zawodowym młodych adeptów pedagogiki.

Teoretycznym modelem analizy zebranego materiału był model pentabazy zaproponowany przez Tatianę Rongińską jako zakresy opisu kompetencji profesjonalnych na wymiarach czasu, energii, zaangażowania oraz informacji (2011, s. 11-20). Przywołane wymiary mogą nie tylko przedstawić sposób realizowania praktyk, ale mogą także służyć do ich ewaluacji. Metoda pentabazy jest propozycją systemowego opisu złożonych pojęć psychicznych. W tym opracowaniu odwołano się do propozycji Włodzimierza Ganzena (Ganzen i Rongińska 2012, s. 27-35). Poniżej opisane zostały poszczególne kategorie zawarte w modelu, z uwzględnieniem badanego fenomenu, którym jest rozwój tożsamości zawodowej studenta. Zgodnie z tym ujęciem czas rozumiany jest nie tylko jako jednostka, ale także miara, dzięki której podmiot jest w stanie zauważyć zmienność lub powtarzalność zachodzenia danych zjawisk. Czas może określać także wagę pełnionej roli dla jednostki, jego ilość przeznaczona na jej pełnienie wskazuje bowiem jednoznacznie na znaczenie danej aktywności w strukturze i planie dnia czy tygodnia. Kategoria zaangażowania dotyczy natomiast sposobu pełnienia obowiązków praktykanta w „danym czasie” i jego wykorzystanie poprzez podejmowanie aktywności własnej, wysiłek lub rezygnację czy bierność. W kategorii informacji, zwanej też etosem, można rozpoznać wartość i znaczenie podejmowanych działań. Kategoria przestrzeni natomiast wskazuje nie tylko na warunki materialne (jej wyróżnienie i specyfikę miejsca wykonywanych zadań), ale także na wymiary psychiczne, jakimi są: dystans, otwartość, kontrola, samotność – vs obecność innych).

Grupa badana i metoda analizy

Materiał pochodził z praktyk studenckich, przeprowadzonych w latach 2015-2017 na kierunku resocjalizacja. Studenci dobrowolnie oddawali swoje dzienniki praktyk na potrzeby ewaluacji praktyk (liczba dzienników = 300, liczba zgód studentów na wykorzystanie ich do opracowania badawczego 27).

Trafność opinii sędziów jest metodą kodowania materiału z przyjętym wzorcem poprawnych decyzji, uzyskanym we wcześniejszych badaniach lub na podstawie wyniku badań ekspertów, które pełnią funkcję zewnętrznego kryterium. Tak ujmowany wskaźnik dokładności jest odpowiednikiem trafności kryterialnej i jest obliczany osobno dla każdego z sędziów w celu oceny stopnia jego kompetencji, aby móc dopuścić go do analizy danych. Wartości współczynników świadczące o różnym stopniu zgodności porównywanych opinii sędziów wahają się w granicach od 0 do 1, gdzie 0 oznacza zgodność na poziomie przypadku, natomiast 1 – identyczność decyzji sędziów. Trening sędziów oraz obliczenie ich zgodności przeprowadzono zgodnie ze wskazówkami Olega Gorbaniuka (2018). W badaniu wzięło udział troje sędziów kompetentnych. Byli to przeszkoleni studenci, członkowie Studenckiego Koła Naukowego Wsparcia

i Rozwoju (student i studentka czwartego roku psychologii i jedna studentka trzeciego roku pedagogiki). Sędziowie klasyfikowali opisy zachowań z dzienników praktyk do kategorii czasu, przestrzeni, informacji i zaangażowania.

Rezultaty badań

Na podstawie zebranego materiału pochodzącego z dzienników praktyk, zgodnie z prezentowanymi wcześniej kategoriami poniżej przedstawiono przykłady wypowiedzi studentów.

Informacja. W kategorii informacji pojawiały się problemy dotyczące konfliktu między testowanymi teoretycznymi założeniami, dotyczącymi sposobu pracy a praktyką (wypowiedzi 1-3) oraz problemu przygotowania i ewaluacji własnej pracy (wyp. 4-6). Wskaźnik zgodności sędziów kompetentnych π Scotta (decyzje były podejmowane na skali nominalnej) wyniósł 0,76.

1. *Druga osoba powinna przy pedagogu odczuwać komfort, posiadać zaufanie do niego oraz być przekonana o jego profesjonalizmie. W innym przypadku będzie czuła dyskomfort, niepewność czy frustrację. Wykształcony, posiadający uprawnienia pedagog powinien charakteryzować się pewnymi odpowiednimi cechami charakteru, ale i posiadać predyspozycje oraz umiejętności, umożliwiające mu pracę z młodzieżą. Dobry wychowawca umie okazywać pozytywne emocje i wręcz zarażać nimi innych.*

2. *Praca pedagoga jest pełna satysfakcjonujących chwil, ale także momentów, w których wątpimy we własne siły i możliwości. Praca z drugim człowiekiem to wielka odpowiedzialność, której dobry pedagog jest świadomy.*

3. *Praca z drugim człowiekiem jest dość obciążająca i trudna, dlatego pewność tego, na co się decydujemy, powinna być jak największa, choć oczywiście niczego w życiu nie możemy być pewni na 100%. Jeżeli nie znamy wystarczająco siebie, nie będziemy mogli w dostatecznym do pracy zawodowej stopniu poznać klienta czy podopiecznego. Nie będąc pewnym własnych odczuć, nie będziemy potrafili określać ich u pozostałych osób, a tym samym oddziaływać na innych ludzi.*

4. *Jak już wspominałam, w trakcie zajęć na studiach wyższych przyswajamy wiele informacji. Ja skupiłam się przede wszystkim na zagadnieniach dotyczących młodzieży, a konkretniej jej niedostosowania. Wybierając się na praktykę, uważałam, iż posiadam wystarczającą wiedzę, by móc bez przeszkód poradzić sobie w placówce dla niedostosowanych chłopców. Znałam sposoby oddziaływań i pracy z trudną młodzieżą oraz specyfikę funkcjonowania placówki korekcyjnej. Wiedziałam, jakie są przyczyny niedostosowania młodzieży oraz z jakiego środowiska mogą się wywodzić. Byłam także przekonana, że znałam siebie na tyle, iż jestem w stanie zacisnąć zęby w razie problemów, powstrzymać łzy w wypadku niepowodzenia, na tyle otwarta, by nie bać się obcego miejsca, uparta, by dążyć do celu, i kreatywna, by dopasować się do zwyczajów panujących w placówce i sposobu obcowania z młodzieżą niedostosowaną. Kiedy zaczynały się moje praktyki, byłam przygotowana na różne opcje i możliwości wykorzystania swojej wiedzy w praktyce. Przygotowałam prezentacje dotyczące tematów, jakie moim zdaniem powinny zainteresować adolescentów. Były to tematy związane z rodzajami przyczyn niedostosowania, jakie przejawiali kierowani i umieszczani ci konkretni chłopcy w placówce. Moja pierwsza bezpośrednia i samodzielna styczność z chłopcami miała miejsce w klasie szkolnej. Podjęłam się zastępstwa za nieobecny z powodów zdrowotnych nauczycielkę języka polskiego z klasą szóstą szkoły podstawowej. Należy wspomnieć, że ze względu*

na specyfikę szkoły, w klasie tej znajdowali się uczniowie w wieku od 12 do 18 roku życia. Było to w tamtej chwili, w moim odczuciu najbardziej kreatywne, stresujące, inspirujące, a zarazem wymagające skupienia, cierpliwości, opanowania i ogromnej ilości energii doświadczenie w moim życiu. Nigdy wcześniej nie czułam się tak zmęczona, a jednocześnie tak bardzo zmobilizowana do dalszej pracy. Przygotowane przeze mnie prezentacje okazały się kompletnym fiaskiem.

5. Trudnością, jaką podczas tych zajęć napotkałam, były także pytania od podopiecznych. Początkowo były one związane z podstawami dotyczącymi mojej osoby, czyli: skąd jestem?, jak to jest być studentem?, czy mam chłopaka?. W miarę upływu czasu, przez jaki przebywałam w trakcie praktyki studenckiej (60 godzin), pytania podopiecznych stawały się coraz bardziej szczegółowe i trudniejsze. Pytania dotyczyły głównie tematów, w których nieletni uważali się za ekspertów. Dotyczyły przede wszystkim alkoholu, substancji psychoaktywnych i zachowań uznawanych społecznie za nie akceptowalne (kradzieże, agresja słowna i fizyczna). Pytania obejmowały nie tylko chęć zdobycia wiedzy o danym zagadnieniu, ale także poznanie mojego zdania w tych konkretnych obszarach. Nigdy nie dowiem się, czy te rozmowy wpłynęły trwale na postępowanie, czy postrzeganie świata przez nieletnich przebywających w placówce. Jednakże myśl, że może choć jeden z nich wyciągnął z tych rozmów odpowiednie wnioski, napawa optymizmem i daje motywację do dalszej pracy z młodzieżą niedostosowaną.

6. Doświadczenia wyniesione z praktyk zapewne będą się różnić, dlatego tak ważne, moim zdaniem, jest dzielenie się swoimi doświadczeniami i opiniami. W publikacjach częściej powinniśmy znajdować informacje, które mogą stać się dla nas przydatne w praktyce, czy to w praktykach studenckich, stażach, lub stałej pracy zawodowej. Nie zamykajmy się jednak na informacje jedynie z naszego kraju. Warto byłoby poszerzyć swoją wiedzę na temat funkcjonowania praktyk studenckich poza jej granicami. Dzięki takim informacjom możliwe jest czerpanie z pomysłów i rozwiązań, które w naszych warunkach sprawdzałyby się lepiej. Nowe rozwiązania przychodzą z trudem, a ich wprowadzanie wiąże się z wieloma administracyjnymi zmianami.

Kategoria zaangażowania. W tej kategorii pojawiły się zgodnie dwie wypowiedzi. Jedna ukazuje oczekiwania zaangażowania, a druga konflikt między wiedzą nabytą a praktyką pedagogiczną. Wskaźnik zgodności sędziów kompetentnych π Scotta (decyzje były podejmowane na skali nominalnej) wyniósł 0,86.

1. Praktykując zawód pedagoga/psychologa powinniśmy wykazywać tendencje do wewnętrznej potrzeby zainteresowania w obrębie danej dyscypliny nauk pedagogicznych, którą chcemy praktykować, bądź już praktykujemy.

2. Drugą formą zajęć, jaką przygotowałam dla nieletnich, były zajęcia o charakterze terapeutycznym (socjoterapia). Chłopcy mieli do dyspozycji wiele gadżetów, jak np. balony, inteligentne pacyczki, kredki, itp. W ramach dobrze wykonanych ćwiczeń oraz zadań opierających się o rywalizację za formę nagrody i zachęty przewidziałam słodycze. Przekonana byłam, że jeżeli zachęty słowne nie wystarczą, to ta metoda będzie na pewno skuteczna. Jakże się myliłam. Chłopcy na początku zajęć nie widzieli w ogóle sensu ani przyjemności czy korzyści płynących z takiej formy spędzenia czasu. Nawet przy propozycji nagród w formie słodkości pozostali nie wzruszeni. Postępowałam tak, jak nakazywała mi posiadana wiedza teoretyczna, korzystając m.in. z definicji Mudreckiej: „Ze względu na społeczne zachowania podopiecznych wychowawcy zmuszeni są do przyjmowania postaw bardziej dyrektywnych niż pedagodzy pracujący w innych obszarach (2004, s. 23)”. Dopiero kiedy zdołałam namówić do współpracy ze mną i wspólnej zabawy pojedyncze osoby, reszta grupy stopniowo zaczynała dołączać. Zajęcia te nauczyły mnie, że rozmowa i szczerłość to ważne podstawy do budowania relacji między opiekunem i podopiecznym – tylko czy to jest konieczne?

Kategoria przestrzeni. W zakresie realizacji praktyk studenci wskazują najczęściej na problem trudności w znalezieniu miejsca praktyk. Wskaźnik zgodności sędziów kompetentnych π Scotta tej kategorii wyniósł 0,72.

1. *Kierowanie się samą ciekawością nie jest wskazane. Zważając, iż niewiele wiemy o danym miejscu, jego specyfice oraz formach działań, jakie możemy tam stosować, możemy się łatwo rozczarować. W takim przypadku skupiać się będziemy raczej na oczekiwaniach, zapominając o realiach.*

2. *Ważną kwestią w kontekście wyboru praktyk, który należy poruszyć, to problem znalezienia placówki, która wyrazi zgodę/chęć na przyjęcie nas w celu ich odbycia. Niestety, uczelnie posiadają raczej ubogą ofertę możliwości nawiązania kontaktu z placówkami, które przyjmą studenta na tak długi okres. Jest to duży kłopot dla uczestnika studiów, ponieważ praktyki są obowiązkowe, a ich niezaliczenie wiąże się z brakiem uzyskania pozytywnej oceny, a tym samym nieukończeniem studiów.*

3. *Samodzielne poszukiwanie instytucji jest trudnym zadaniem, jeśli nie mamy znajomości na tym polu. Zarząd placówek zarówno państwowych, jak i prywatnych czasem negatywnie reaguje na perspektywę przyjęcia studenta na praktykę. Bywa, iż odmawia, ponieważ przyjęcie praktykanta wiąże się z licznymi obowiązkami i zaburza codzienną pracę instytucji.*

Co ważne, powody odmów podawane przez studentów w dziennikach dotyczyły najczęściej: problemu dopilnowania dokumentacji, takiej jak ubezpieczenie czy wypełnianie dziennika praktyk oraz inne pozwolenia i porozumienia potrzebne, aby student bezpiecznie i legalnie mógł przebywać na terenie ośrodka, zapewnienie koordynatora odpowiedzialnego za zadania realizowane przez studenta w czasie praktyki, przeciążenia pracą opiekunów praktyk.

Kategoria czasu. Dla kategorii czasu nie znaleziono wystarczająco zgodnych wskazań. (Wskaźnik zgodności sędziów kompetentnych π Scotta był mniejszy niż 0,6). Może być to związane ze sztywnością i przewidywalnością czasu praktyk. Problemy z jego wykorzystaniem przejawiały się w pozostałych kategoriach (informacja czy przestrzeń).

Podsumowanie badań. Przedstawione i ujęte w kategorii ganzenowskiej pentabazy refleksje studentów zebrane po realizacji praktyk wskazują na konflikty między oczekiwaniami a doświadczeniami głównie w obszarze informacji, zaangażowania oraz przestrzeni (tab. 1). Przykłady trudności przedstawionych przez studentów dotyczą: dysonansu poznawczego w momencie interakcji między strukturami wiedzy (konflikt między tym co wiem, czego oczekuję vs wiedza przedstawiona i doświadczona) oraz problemów emocjonalnych i energetycznych związanych z zaangażowaniem się w proces interakcji między aktywnymi podmiotami tej specyficznej sytuacji edukacyjnej (student – jego opiekun – podopieczni). W tym wypadku także można wskazać na elementy pojawiającego się dysonansu (konfliktu) między wiedzą, jak powinno być, a doświadczoną emocjonalną i energetyczną rzeczywistością. Trzeci aspekt wskazany przez sędziów kompetentnych jako istotny dla studentów dotyczył kategorii przestrzeni, a w niej problemów organizacyjnych związanych z możliwością odbycia praktyk. Jest to problem wykraczający poza możliwości sprawstwa studenta. Rozwiązanie dylematu,

na ile praktyki powinny być przeprowadzane w miejscach do tego przygotowanych i sprawdzonych, jaka jest odpowiedzialność opiekunów praktyk, oraz limity miejsc dotyczyły rozwiązań systemowych wprowadzanych na każdej uczelni przez koordynatorów praktyk studenckich.

Tabela 1. Obszary konfliktów występujące u studentów podczas odbywania praktyk

Obszar/obszar konfliktu	Czas	Przestrzeń	Zaangażowanie	Informacja
	określony czas	miejsce praktyk: ciekawe – możliwe	zainteresowanie: wiedza – schematyzm konspekt – szczerłość	być blisko, wspierać – przedmiotowość, znajomość siebie – metodyka
π Scotta	<0,6	0,86	0,72	0,76

Opracowanie własne.

Dyskusja: Między oczekiwaniami a rzeczywistością – obszary konfliktów

Przedstawione powyżej rezultaty przeprowadzonych badań wskazują, że najwięcej konfliktów budzi obszar informacji. Drugim istotnym zagadnieniem jawi się kwestia postawy wobec wychowanków, jak i do siebie. Najmniej dylematów w badanych wypowiedziach studentów dotyczyło czasu praktyk i jego wykorzystania. Może dlatego, że czas związany z praktyką jest jasno określony. Rozpoznane obszary konfliktów wskazywać mogą na podstawowe czynniki hamujące uczenie się studentów i wymagające szczególnej refleksji. W literaturze wskazuje się, że brak synergii między środowiskami edukacyjnymi może być takim czynnikiem. W tym wypadku brak ciągłości i synergii między kontekstami edukacyjnymi dotyczył: różnic celów, efektów i zdań w relacji student – opiekun praktyk, student – placówka oświatowa i szerzej: uniwersytet – szkoła (Dudzikowa i Wawrzyniak-Beszterda 2010, s. 490; Farnicka i Liberska 2014, s. 57-72). Wspomniany deficyt synergii, przejawiający się brakiem współpracy i różnicami na poziomie zoperacjonalizowanych i oczekiwanych efektów procesu uczenia się między podmiotami zaangażowanymi w tę sytuację edukacyjną, sprzyjać może kryzysowi, którego efektem będzie zagubienie w roli. Zagubienie to może przejawiać się pod postacią wycofania własnej eksploracji roli i przejmowania zaproponowanych modeli działania przez starszych kolegów czy koleżanki (naśladownictwo) lub zamykanie się w schematach. Obie te strategie prowadzą do uprzedmiotawiania nauczyciela, jak i wychowanka, przez co wtórnie obniżają satysfakcję z pracy oraz rozwoju tożsamości zawodowej (Jarymowicz 1989, s. 93).

W tym miejscu należy przypomnieć, że na każdym z etapów edukacji jednostka zdobywa wiedzę i doświadczenia niezbędne do pełnienia ról społecznych, budowania swej tożsamości i koncepcji własnego życia. Trzeba tu podkreślić, że aktywność własna studenta ujmowana jest nie tylko jako niezbywalna potrzeba, proces, ale też narzędzie poznawcze, które pomaga poradzić sobie z dysonansem i konfliktem między strukturami oczekiwań a doświadczaną rzeczywistością. Zdaniem Marii Tyszkowej (1986), tylko to zostanie włączone do doświadczenia jednostki, co opracuje ona we własnym systemie psychicznym. Reszta pozostanie w strefie zewnętrznych nacisków.

Rozpoznane problemy w obszarze zaangażowania wskazują na rozbieżności między ukształtowaną postawą w czasie studiów a sposobem funkcjonowania studenta na praktyce. Postawa ta określona jest w programie danego kierunku studiów na stronie uczelni wyższej. Wynika z niego (z programu), że podstawowymi metodami pracy są obserwacja i aktywne uczestnictwo w zajęciach prowadzonych w wybranych placówkach. Celem praktyki jest bowiem zrozumienie, jak istotna jest relacja między teorią, współczesnymi wynikami badań a wypracowanymi metodami oddziaływań w rozwiązywaniu problemów życia zawodowego.

Konflikt w zakresie obszaru informacji, który dotyczy tworzenia i wymiany wiedzy między jednostką a środowiskiem (uwzględnienie i zaakceptowanie stanu rzeczy, lekceważenie różnic, wrażliwość na zmiany), związany jest także z odczuwanym etosem zawodu oraz ważności podejmowanych zadań. Zatem podstawowym problemem w tej kategorii może być zderzenie dotychczasowej wiedzy, doświadczeń i oczekiwań z nich wypływających z rzeczywistością. Należy wspomnieć, że wymiar ten w pewien sposób zależy od organizatora praktyki, czyli osoby, która ją nadzoruje z ramienia uczelni. Jednostka ta posiada odpowiednie kwalifikacje, a do jej obowiązków należy pomoc studentowi w obrębie właściwej, systematycznej i skutecznej wymiany dokumentacji między uczelnią a preferowanym miejscem praktyk, następnie koordynowanie tej praktyki oraz odebranie od studenta dziennika praktyk i jego zarchiwizowanie na uczelni.

Problemy z przestrzenią dotyczą stwarzanych przez placówki i studentów warunków materialnych oraz psychicznych w postaci wsparcia, konsultacji, obecności innych. Oczywiście, sposób organizacji tego wymiaru nie zależy tylko od samego studenta, ale także od jego opiekuna. Zadania wykonywane z własnej inicjatywy, jak i te przydzielone w placówce zależą od opiekuna, jednak powinny być dopasowane do możliwości studenta z zachowaniem zasad bezpieczeństwa (MEN 2009).

Podsumowanie – praktyki jako etap rozwoju zawodowego

Praktyki zawodowe są pierwszymi doświadczeniami adeptów danego zawodu. Odbywają się one w specyficznym czasie gotowości do uczenia się oraz oparte są na

aktywności własnej uczestników sytuacji edukacyjnej. Ze względu na ich znaczenie powinny być przedmiotem szczególnej troski osób i instytucji za nie odpowiedzialnych. Doświadczenie praktyk/stażu w życiu każdego adepta w zawodzie powinno kształtować umiejętności krytycznego myślenia, współpracy, twórczości, refleksyjności oraz odpowiedzialności, jest to bowiem jeden z etapów uczenia się, który dokonuje się na wszystkich etapach życia i edukacji i dotyczy wszystkich jej uczestników.

Ważnym aspektem, który powinien zostać poddany pod rozważania w obrębie omawianego spektrum problematyki związanej z praktykami studenckimi, jest kwestia korzyści, jakie płyną dla opiekunów praktyk lub miejsca ich odbywania. Opiekunowie praktyk mają możliwość czerpania korzyści materialnych (wynagrodzenie od uczelni), ale także korzyści płynących z zaangażowania młodego adepta w zawodzie. Pytania, wątpliwości i realna praca wykonana przez studenta w postaci konspektów, zawierających nowe pomysły, mogą być twórczo wykorzystane przez opiekuna w późniejszym czasie (zaangażowanie).

Bibliografia

- Dudzikowa M., Wawrzyniak-Baszerda R. (2010), *Doświadczenia szkolne pierwszego rocznika reformy edukacji. Studium teoretyczno-empiryczne*, Impuls, Kraków.
- Farnicka M., Liberska H. (2014), *Tworzenie środowiska sprzyjającego uczeniu się – analiza wybranych czynników*, „Teraźniejszość – Człowiek – Edukacja”, t. 67, s. 57-72.
- Ganzen W., Rongińska T. (2012), *Psychologiczne uwarunkowania poczucia sukcesu w pracy*, „Problemy Profesjologii”, t. 2, s. 27-35.
- Gorbaniuk O. (2018), *Wykorzystywanie procedury sędziów kompetentnych w naukach społecznych i możliwości jej oceny psychometrycznej za pomocą narzędzi dostępnych w statistica*, https://media.statsoft.pl/pdf/czytelnia/wykorzystywanie_procedury_sedziow_kompetentnych.pdf [4.03.2019].
- Hruzd A., Minczanowska A. (2012), *Kształtowanie kompetencji i umiejętności przyszłych nauczycieli w trakcie praktyk pedagogicznych – analiza wybranych zagadnień*, w: *Studenckie praktyki pedagogiczne w szkole*, E. Cyrańska, D. Urbaniak-Zajac, J. Piekarski (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 121-144.
- Internetowy System Aktów Prawnych, Ustawa prawo w szkolnictwie wyższym 2012, poz. 572 z późn. zm., <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20120000572> [27.02.2020].
- Internetowy System Aktów Prawnych, Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta nauczyciela art. 10, z późn. zm., <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu19820030019> [27.02.2020].
- Jakowicka M. (red.) (1974), *Przygotowanie studentów do zawodu nauczycielskiego w procesie praktyk pedagogicznych*, LTN, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej, Zielona Góra.
- Jarymowicz M. (1989), *Spostrzegać samego siebie*, „Studia Psychologiczne”, nr 27/2, s. 93.
- Jurkowski A. (2000), *Ewaluacja psychologiczna oświaty w dobie przemian – postulaty i sugestie*, „Psychologia Rozwojowa”, nr 5(1-2), s. 37-47.

- Klimkiewicz K. (2015), *Rola praktyk studenckich w doskonaleniu praktycznego aspektu kształcenia studentów uczelni wyższych*, „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach”, nr 225, s. 93-101, <https://docplayer.pl/6558787-Rola-praktyk-studenckich-w-doskonaleniu-praktycznego-aspektu-ksztalcenia-studentow-uczelnii-wyzszych.html> [4.03.2019].
- Krzyżyk D., Niesporek-Szamburska D., Zok-Smoła A. (red.) (2014), *Pedagogika szkolna. Materiały dla studentów przygotowujących się do wykonywania zawodu nauczyciela*, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Katowice.
- Mnich M. (2014), *Praktyka psychologiczno-pedagogiczna i jej rola w przygotowaniu studenta do zawodu nauczyciela*, w: *Pedagogika szkolna. Materiały dla studentów przygotowujących się do wykonywania zawodu nauczyciela*, D. Krzyżyk, D. Niesporek-Szamburska, A. Zok-Smoła (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Katowice, s. 96-104.
- MEN (2009), *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 marca 2009 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli oraz określenia szkół i wypadków, w których można zatrudnić nauczycieli niemających wyższego wykształcenia lub ukończonego zakładu kształcenia nauczycieli, Na podstawie art. 9 ust. §2 i §3.1.*, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20090500400> [4.03.2019].
- MEN (2017), *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej, w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli*, „Internetowy System Aktów Prawnych”, <http://www.sejm.gov.pl/> [8.04.2018].
- Mudrecka I. (2004), *Z zagadnień pedagogiki resocjalizacyjnej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole.
- RODO (2018), *Ustawa o ochronie danych osobowych z dnia 10 maja 2018 roku – Dziennik Ustaw 2018, poz. 1000* Kancelaria Sejmu, Warszawa, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20180001000/T/D20181000L.pdf> [25.11.2019].
- Rongińska T. (2011), *Metoda systemowego opisu kompetencji profesjonalnych*, „Problemy Profesjologii”, t. 2, s. 11-20.
- RRM (1960), *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 19 XII w sprawie praktyk studentów szkół wyższych*, Rada Ministrów, Warszawa, Ustęp 2.
- Tyszkowa M. (1986), *Zachowanie się dzieci szkolnych w sytuacjach trudnych*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- UZ (2017), *Załącznik nr 1 do uchwały nr 88 Senatu UZ (19 kwietnia 2017), „Regulamin studiów na Uniwersytecie Zielonogórskim” §16.*
- Zaborny P. (1986), *Miejsce praktyki w programie studiów*, w: *Praktyki pedagogiczne w kształceniu studentów pedagogiki kulturalno-oświatowej*, E. Hajduk, B. Idzikowski (red.), Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej, Zielona Góra, s. 57-63.